

Mirzaxo‘ja.

Mamadaliyeva Nargizabonu

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat

universiteti o‘zbek filologiya

fakulteti 4-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Qo‘yilgan tarixiy joy nomlarining o‘zgarishi, bir tarixning unitilishiga olib keladi, bu esa adabiyotshunosligimizga o‘z ta‘sirini ko‘rsatmay qolmaydi. Har bir viloyat, tuman va mahallaning qo‘yilgan nomida tarixiy voqealar yotadi. Shunday joy nomlaridan biri Mirzaxo‘ja mahallasidir, bu maqolada Mirzaxo‘ja mahallasining nomi qo‘yilishi bilan bog‘liq tarixiy voqealar tadqiq qilinadi.

Kalit so‘zlar: Farg‘ona, Qo‘qon, Mirza Xoja, Mirzaxo‘ja, qishloq, Isoboy buva, Berdiboy buva, xalq.

Mamlakatimizda yangi O‘zbekistonni barpo etishdek ulug‘ maqsadga erishish yo‘lida asosiy tayanchimiz bo‘lgan g‘ayratli, shijoatli yoshlarga e‘tibor va g‘amxo‘rlik ko‘rsatish, ularga barcha sohalarida o‘z iqtidori va salohiyatini to‘liq namoyon etishi uchun zarur sharoit va imkoniyatlar yaratib berish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi.³²

Respublikamizdagi joy nomlarining barchasini insonda estetik zavq uyg‘otadigan, milliy mafkura va qadriyatlarimizga mos keladigan, hududning xususiyatlarini o‘zida aks ettiradi, nomlarni o‘zgartirish ehtiyoji yo‘q, shuning uchun, bunday nomlarni tarixda muhirlab, aslligicha kelajak avlodga yetkazish kerak.

Prezident Sh.Mirziyoyev shu kabi holatlar haqida quyidagi fikrlarni bildirgan edi: “Afsuski, jamoat joylarida, ko‘chalarda, binolar peshtoqida toponimik belgilar, turli lavha va reklamalar ko‘pincha xorijiy tillarda, ma‘naviyatimizga yot mazmun va shakllarda aks ettirilmoqda. Bu davlat tili talablariga, milliy madaniyat va qadriyatlarimizga bepisandlikdan, umumiy savodxonlik darajasi esa tushib ketayotganidan dalolat beradi. Shu munosabat bilan, Vazirlar Mahkamasi Atamalar komissiyasi bilan birgalikda, ushbu masalalarni keng jamoatchilik ishtirokida jiddiy o‘rganib chiqish va tartibga solish zarur. Chunki ijtimoiy obyektlarga nom berish – bu shunchaki shaxsiy yoki xususiy ish emas. Bu barchamizning vatanparvarlik va ma‘naviy saviyamizni yaqqol ko‘rsatadigan o‘ziga xos mezondir. Buni hech kim hech qachon unutmazligi kerak. Biz xalqimizning taqdiri, ertangi kuni haqida o‘ylar ekanmiz, eng avvalo, millatimizning asl fazilatlarini, go‘zal urf-odatlarimiz, betakror san‘atimiz va adabiyotimiz, ona tilimizni ko‘z qorachig‘iday saqlashimiz zarur”.³³

³² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-iyuldagi PF-6260-son Farmon

³³ <https://daryo.uz/2019/10/22/shavkat-mirziyoyev-jamoat-joylaridagi-turli-lavha-va-reklamalar-manaviyatimizga-yot-mazmun-va-shakllarda-aks-ettirilmoqda/>

Davlatimiz rahbari tomonidan joy nomlari bo'yicha ta'kidlab o'tilgan muammolarni bartaraf qilish uchun toponimlarni tarixiy o'tmishi jihatdan tadqiq qilish kerak.

Shunday ekan, tarixiy o'tmish hikoyalari tadqiqi adabiyotimizda o'z aksini topadi va boyishiga sabab bo'ladi. Chunonchi, Farg'ona viloyati Uchko'prik tumanida joylashgan Mirzaxo'ja mahallasining nomi bilan bog'liq o'z hikoyasi bor.

Mirzaxo'ja Farg'ona vodiysining qadimiy yirik qishloqlaridan biridir. Uning tarixi Qo'qon shahri tarixiga tengdoshdir. XIII asrda mug'ul bosqinchilari tomonidan vayron qilingan va temuriylar davrida qayta tiklangan. Qo'qon xonligi davriga oid hujjatlarda qishlok nomi "Mirza Xoja" shaklida yozilgan. XVIII-XIX asrlarda qishloq Bibi Ubayda muzofati Mirza Xoja qari (karya-o'n-o'n besh qishloqdan iborat ma'muriy birlik)sining markaziy-bosh qishlog'i hisoblangan.

Mustamlaka davrida (XIX asr oxiri-XX asr boshlari) qishloq Qo'qon uezdi Bibi Ubayda volosti G'ijdon qishloq jamoasi tarkibida bo'lgan. 1909-yilgi statistika ma'lumotlariga ko'ra Mirzaxo'ja mazkur qishloq jamosidagi eng yirik qishloq bo'lib, bu erda 116 xo'jalik mavjud edi, 86 xo'jalik o'z ekin yeriga ega bo'lgan, 30 xo'jalik yersiz hisoblangan. Qishloqda 270 nafar erkak, 221 nafar ayol, jami 419 kishi istiqomat qilgan.

Qishloq XVI asrning ikkinchi yarmigacha Arab G'ijdon deb atalgan. 1560-yilda, Farg'ona vodiysi Shayboniylar davlati tarkibida bo'lib turgan paytda, Jo'jixon avlodidan bo'lgan qozoq xoni Buydashxon bir necha qozoq xonliklari ishtirokida Talos tog'lirini oshib o'tib, Farg'ona vodiysiga shimol tomondan bostirib keladi. Bu paytda Farg'ona lashkarining asosiy qismi Safaviylar davlatiga qarshi urushda ishtirok etish uchun Balh shaxriga yuborilgan edi. O'sha davrda Naqshbandiya tariqatining yo'l boshchisi bo'lib turgan ulug' sufiy Mavlona Lutfulloh Chustiy xazratlari xalqni qozok-mug'ul bosqinchilariga qarshi kurashga chaqiradilar. Har bir viloyat, har bir qishloqdan xalq lashkari tashkil etilib, Mavlona ixtiyorlariga yuboriladi. Xuqand (Qo'qon) shahri va uning atrofidan yig'ilgan xalq lashkarining bir qismiga Mavlonaning shogirdlari, Arab G'ijdon kishlog'ida istiqomat qilib turgan Mirza Xoja Muzaffar Xoja o'g'illari boshchilik qiladilar. Mavlona boshchiliklaridagi xalq lashkari Axsikent shahri yaqinida bo'lib o'tgan janglarda qozoq-mug'ul qo'shinini tormor qiladi. Buydashxon jangda o'ldiriladi. Bu jangda Mirza Xoja katta qahramonlik ko'rsatadilar va shahid bo'ladilar. Hamqishloqlari u zotning jasadlarini qishloqqa olib kelib, katta izdihom bilan dafn etadilar. Janozaga Mavlonaning o'zlari o'tadilar. Shundan so'ng xalq bu qishloqqa qahramonning nomini berib, "Mirza Xoja" deb atay boshlaydi. Demak, qishloq to'rt yarim asrdan beri shu tabarruk nom bilan atab kelinmoqda. Xalq talaffuzida "Mirza Xoja" degan nom "Mirzaxo'ja" shakliga o'zgarib, bizgacha yetib kelgan.

Mirza Xoja xalq qahramoni. Zamona zayli bilan u kishining qabri yo'q bo'lib ketgan. Qahramonning nomini abadiy saqlash avlodlar burchidir.³⁴

Ma'lumki, Qo'qon xoni Xudoyorxon sodiqlik bilan xizmat qilgan, ishonchini oqlagan, yoshi ulug' amaldoru mulozimlariga yer suyurg'ol qilib beriladi, shunday amaldorlardan biri Isoboy buva hisoblanadi. Bu insonga xon tomonidan xalqqa va saroyda qilgan xizmatlarini hisobga olgan holatda 6000 tanob (500 gektar) yer suyurg'ol qilinadi.

³⁴ Farg'ona viloyati Uchko'prik tumanidagi Mirzaxo'ja qishlog'i nomining kelib chiqishi haqida MA'LUMOTNOMA.

Isoboy buva ayoli Oisha buvi bilan foytun aravada saroydan chiqib kelishadi, hamda yuzdan ortiq novkar va xizmatkorlari bilan Mirzaxo‘ja qishlog‘iga joylashishadilar, bu yerni boshqarishni boshlashadi.

Novkar va xizmatkorlarini uy joy bilan ta‘minlaydilar. Uylanish yoshiga yetganlarni uylantirib: “Mana senga xotin, uy-joy, shundan boshlab mening farzandimsan”-deyishgan.

Shuning uchun ham barcha yoshlar “dada” deb xurmatlarini joyiga qo‘yishgan.

Isoboy buvaning ayoli Oisha onamiz oppoqqina, nurli, juda ham go‘zal, dilbar, oqila va dono, ilmi ayol bo‘lishgan, ko‘pchilik biron bir masalada maslahat va yo‘l-yo‘riq olishga, ishlari yurishib ketish uchun duo qilishlarini so‘rab, hamda farzandi yo‘qlar farzand tilab yonlariga kelishgan.

Isoboy buva hammani hunarga jalb qilishgan, qishloqda qo‘li bo‘sh odamning o‘zi bo‘lmagan. Buva savdo karvoni to‘xtab dam olishi uchun guzar tashkil qilishgan, shoyi matosini ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yganlar, shoyilarni Yevropa davlatlarigacha olib borishgan. Xojilarga ham 4 marta borib kelishgan.

O‘g‘illari Esonboy, Omonboy va Berdiboy bo‘lib, ularga qishloqni boshqarishni bo‘lib berganlar.

Farg‘ona viloyati 1876-yil 19-fevralda Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingan Qo‘qon xonligi hududida tashkil qilingan va boy amaldoru ziyolilarni quloq qilish, qatl qilish siyosati boshlangan. Bu siyosat orqali Mirzaxo‘ja qishlog‘ida yashovchi 4 aka-ukani ham qatl qilishmoqchi bo‘lishadi. Eng kenja farzand 4-o‘g‘ilni sovet hukumatidagilar miltiqlari bilan otishganda, xalq qo‘zg‘olon qiladi. Mirzaxo‘ja ahli: “Bizning og‘a-inimizni o‘ldirdilaring, qolgan uch aka-ukamizni o‘ldirishga xaqqilaring yo‘q”-deya uch aka-uka: Omonboy, Esonboy va Berdiboy bobolarning hayotlarini saqlab qolishadi.

Bu voqeadan keyin Omonboy va Esonboy bobolar bor mol-mulkini ukalar Berdiboy buvaga topshirib, o‘zlari Qozog‘iston davlatiga ko‘chib ketishadi va ukalarining o‘limi juda qattiq ta‘sir qilib, bu yerlarga qaytishga yuraklari betlamaydi.

Sovet hukumati Berdiboy buvaning qarollari bilan birga Sibirga surgun qilishadi. Mirzaxo‘ja yerlarini bo‘lib tashlanadi, qishloq maydoni qisqaradi.

U yerda Berdiboy buva doimo o‘zlari bilan suv qaynatish uchun xumg‘on olib yurishgan, yonlaridagiga:

—Bu yerning suvini qaynatib ichinglar, sog‘liqlaringizga zarar yetmaydi-deyishlariga qaramay ular sovuqda qaynamagan suv ichib vafot etishadi. Sibirdan birgina Berdiboy buvagina sog‘-omon yurtlariga qaytib kelishadi. Bu vaqtda bu qishloq aholi ochlikdan kunjara yeb, ishib vafot etayotgan bo‘ladi. Buni ko‘rgan buva ayollari Obidaxon buviga: “Men ketishimdan oldin qishloq aholi ochlikdan qiynalishni boshlasa, molxonadagi devorni buzib, bug‘doy to‘ldirilgan xumlardan aholiga tarqatishingni tayinlab ketgandim, nega qishloq ahliga tarqatmading”-deyishganda, Obidaxon buvi: “Uzr, siz ketganingizdan keyin 9 bola bilan yolg‘iz qolib, aytganlaringiz xotiramdan ko‘tarilibdi”-deb javob qaytarishadi.

Buva molxonaning xumlar yashirilib devor qilingan joyni buzib, 4 ta juda ham katta ulkan xumlarning ichidagi bug‘doyni qishloq aholisiga yeyish va ekish uchun tarqatishadi va aholini ochlik girdobidan saqlab qolishadi.

Berdiboy buva juda ham aqlli va donishmand, juda ham kelishgan, baquvvatligidan ot ham va eshak ham ko‘tara olmagan, xachirga arava qo‘shib, aravada yurishgan.

Buva Mirzaxo‘ja qishlog‘iga raislik qilishadi, 94-yoshlarida vafot etishadi.

Mirzaxo‘ja qishlog‘i haqida bir maqol bor: “Mirzaxo‘jaga bir ip adashib kirsam, mato (yoki paypoq) bo‘lib chiqar”.

Ma‘lumot yig‘ishga yordam berishganlar ro‘yxati:

1. Berdiyev Umurzoqali Usmonovich.(1960-yil)
2. Najmiddinova Karimaxon Usmonovna.(1963-yil)
3. Qo‘qon o‘lkashunoslik muzeyi yetakchi ilmiy xodimi Muhammad Yaxyoxon Dadaboyev.
1. Hokim yordamchisi Mamajonov Turdali Tursunaliyevich.
4. Mirzaxo‘ja MFY sobiq raisi Do‘ltayev Komiljon Madiyevich.
5. Qo‘chqorov Davron Omonjon o‘g‘li.
6. Rais Umurzoqov Rasuljon Ahmedovich.(1975-yil)
7. Xotin-qizlar faoli Fozilova Tursunoy Olimovna.
8. Mahalla noziri Abdurahimov Abrorjon Abdumannonovich.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Manqibi Mavlona Lutfulloh Chustiy "Mavlona Lutfulloh Chustiyning ibratli hayot yo‘li". Qo‘lyozma.
2. Qo‘qon xonligi arxivi hujjatlari.
3. Farg‘ona viloyati tarixiga oid statistik ma‘lumotlar.
4. Farg‘ona viloyati Uchko‘prik tumanidagi Mirzaxo‘ja qishlog‘i nomining kelib chiqishi haqida MA‘LUMOTNOMA.
5. <https://daryo.uz/>